

Al XIX-lea Congres al Conferinței Curților Constituționale Europene

Formele și limitele deferenței judiciare: cazul curților constituționale

Raportul național: Republica Moldova

Culturile constituționale variază, iar percepțiile tribunalelor constituționale despre rolul lor într-o democrație constituțională afectează intensitatea analizei lor în cazurile care implică drepturi fundamentale. Multe tribunale manifestă deferență judiciară.

Deferența judiciară reprezintă un instrument juridic inventat de judecători pentru a menține separația puterilor și pentru a se abține să intervină în chestiuni despre care consideră că sunt dincolo de experiența sau de legitimitatea lor, pentru a le decide. Instrumentul a fost utilizat, mai ales, în cazurile care implică drepturi fundamentale. Iar asta datorită calității lor transcendente, a capacității lor de a străbate toate zonele substanțiale ale procesului de luare a deciziilor publice.

Se spune că o atitudine exagerat de deferențială periclitează preeminența dreptului și separația puterilor la fel de mult ca activismul judiciar exagerat. Modul în care își exercită judecătorii deferența reprezintă, prin urmare, o chestiune fundamentală de principiu constituțional, care vizează rolul corespunzător al fiecărei ramuri a guvernării în legătură cu chestiunile semnificative de politică publică.

Următoarele întrebări caută să descopere diferențele dintre modurile de exercitare a deferenței judiciare de către curțile constituționale europene.

Chestionar

Pentru rapoartele naționale

I. Chestiunile non-justițiabile și intensitățile deferenței

1. În jurisdicția dumneavoastră, ce se înțelege prin „deferență judiciară”.

Prin „deferență judiciară” se înțelege existența unor motive relevante pentru toate instanțele de a manifesta deferență față de puterea legislativă sau față de puterea executivă. Pentru Curtea Constituțională, deferența judiciară este privită ca o constrângere pentru judecătorii constituționali în luarea unei decizii, în favoarea legislativului sau a executivului. Această formă de deferență se încadrează în conceptul marjei discreționare (a se vedea HCC nr. 16 din 4 iunie 2018, § 66, referitoare la interzicerea transmiterii programelor de televiziune și radio cu conținut informativ, informativ-analitic, militar și politic care nu sunt produse în statele membre ale Uniunii Europene, în Statele Unite ale Americii, în Canada sau în statele care au ratificat Convenția europeană cu privire la televiziunea transfrontalieră).

2. Are în vedere Curtea dumneavoastră un spectru al deferenței? Există arii „de nepătruns”, sau zone prestabilite ale lipsei de răspundere juridică, sau chestiuni non-justițiabile pentru Curtea dumneavoastră (e.g. chestiunile controversate în materie de morală, sensibilitățile politice, controversesele din societate, alocarea resurselor limitate, implicațiile financiare substanțiale pentru guvern etc.)?

Curtea Constituțională a Republicii Moldova manifestă deferență într-un șir de domenii politice în care i-a recunoscut legislatorului și guvernului o marjă discreționară largă. De exemplu,

Curtea a menționat în jurisprudența sa, că stabilirea politicilor de stat în sfera învățământului și determinarea criteriilor de organizare și funcționare a sistemului de învățământ constituie o prerogativă a legislatorului (a se vedea DCC nr. 1 din 5 ianuarie 2018, § 29). Astfel, marja de apreciere a statului și dreptul său de intervenție în procesul de învățământ este mai mare decât în alte domenii și poate fi realizat prin diverse instrumente de reglementare. Statul are dreptul și obligația de a stabili căile, conținutul și standardele necesare pentru a asigura realizarea optimă a dreptului la învățătură (DCC nr.7 din 4 iulie 2013, §§ 40-41).

Totodată, în contextul unei sesizări formulate de Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri), care viza chestiunea introducerii în școlile cu instruire în limba găgăuză a disciplinelor „limba și literatura română” și „istoria românilor”, Curtea a menționat că promovarea politicii lingvistice de stat ține de competența Ministerului Educației - organul central de specialitate în domeniul învățământului. Așadar, Curtea a declarat inadmisibile criticile autorului care susțineau că introducerii în școlile cu instruire în limba găgăuză a disciplinelor „limba și literatura română” și „istoria românilor” este contrară dreptului poporului găgăuz la studierea limbii de stat, - limba moldovenească, și a istoriei Moldovei (a se vedea DCC nr. 21 din 10 decembrie 2013, §§ 33-34).

În Hotărârea nr. 29 din 22 noiembrie 2018, la § 55, Curtea i-a recunoscut legislatorului o marjă discreționară largă în ceea ce privește natura și întinderea măsurilor care trebuie întreprinse în domeniul protecției sociale. Curtea a motivat acest lucru prin faptul că legislatorul este mai bine plasat decât Curtea Constituțională pentru a efectua evaluări și aprecieri complexe.

În alte domenii, *e.g.* încheierea tratatelor internaționale și stabilirea taxelor și impozitelor, deși Curtea îi recunoaște Parlamentului și Guvernului o marjă discreționară largă, ea a precizat că aceasta nu este absolută. Astfel, potrivit jurisprudenței Curții, marja discreționară a autorităților la încheierea tratatelor internaționale este limitată de interesele naționale (a se vedea HCC nr. 12 din 7 mai 2020, § 96). Totodată, Curtea este competentă să verifice constituționalitatea unor norme privind impunerea la plata unor impozite prevăzute de lege, dacă quantumul acestor impozite este atât de mare, încât dreptul de proprietate ar fi afectat în mod nejustificat (a se vedea DCC nr. 45 din 27 aprilie 2023, § 25). Așadar, în cazul în care quantumul impozitului este rezonabil, problema în sine a existenței acestuia constituie o chestiune care ține de marja discreționară a legislativului, fiind exclusă de la controlul de constituționalitate (a se vedea DCC nr. 9 din 20 ianuarie 2022, § 25).

Mai mult, în optica Curții, nici insuficiența declarată a resurselor bugetare nu reprezintă un considerent obiectiv și rezonabil pentru restrângerea exercițiului drepturilor constituționale (a se vedea HCC nr. 3 din 24 februarie 2022, § 49, referitoare la quantumul compensației pentru serviciile de transport acordate persoanelor cu dizabilități accentuate în funcție de locul de trai).

3. Există factori care stabilesc modul și cazul în care trebuie să manifeste deferență Curtea dumneavoastră (*e.g.* cultura și condițiile țării dumneavoastră; experiențele istorice ale țării dumneavoastră; caracterul absolut sau calificat al drepturilor fundamentale în discuție; chestiunea dezbătută în fața Curții; dacă circumstanțele cazului presupun condiții sociale și atitudini în schimbare)?

Curtea Constituțională a menționat că, deși ea reprezintă un for jurisdicțional abilitat cu controlul constituționalității legilor și cu garantarea drepturilor și a libertăților fundamentale, atunci când decide cu privire la o problemă care face obiectul unei sesizări, ea nu o face într-

un vid, desprinsă fiind de realitățile sociale (HCC nr. 29 din 22 noiembrie 2018, § 59, referitoare la vârsta și stagiul de cotizare necesar pentru stabilirea pensiei de dizabilitate).

De exemplu, fiind sesizată de un grup de deputați cu controlul constituționalității Legii nr. 3465 din 1 septembrie 1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, Curtea Constituțională a constatat caracterul desuet și inutil al acestei legi. Pentru aceasta, ea a reținut că, comunitatea din Republica Moldova trăiește într-un alt stat, unul nou, de drept, democratic și independent, în care rațiunile de moment ale Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite nu-și mai au rostul. Curtea a remarcat, în preambulul Legii, o altă dovadă a caracterului desuet al acesteia: obligativitatea utilizării limbii ruse ca limbă de comunicare între națiunile din Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste s-a destrămat pe 26 decembrie 1991. De altfel, dacă ar fi acceptată vigoarea legii în discuție, această obligație ar constitui o altă impunere a unei concepții de o manieră paternalistă, atipică pentru perioada contemporană (a se vedea HCC nr. 17 din 4 iunie 2018, § 32 și § 35).

Într-o altă cauză, Curtea a manifestat deferență pentru drepturile lingvistice ale cetățenilor care aparțin minorităților etnice, declarând neconstituțională o lege a Parlamentului care îi conferea limbii ruse un statut privilegiat în raport cu alte limbi ale minorităților etnice în Republica Moldova. Pentru a ajunge la această concluzie, Curtea s-a raportat, inclusiv la datele privind structura populației după limba maternă obținute la Recensământul din 2014 (a se vedea HCC nr. 4 din 21 ianuarie 2021).

4. Există situații în care Curtea dumneavoastră a manifestat deferență pentru că nu avea competență instituțională sau expertiza necesară?

În jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova au existat situații în care Curtea a recunoscut că nu are expertiza necesară și recunoscut constituționale prevederile contestate.

De exemplu, într-o cauză care viza achitarea onorariului fix administratorului/lichidatorului și compensarea cheltuielilor aferente care se trec în mod solidar în obligația organelor de conducere ale debitorului, Curtea a observat că există mai multe modele legislative de remunerare a administratorului insolvenței care presupun existența unui fond de lichidare. Totuși, Curtea a menționat că nu posedă expertiza necesară pentru a stabili cu exactitate dacă aceste practici vor realiza scopurile legitime urmărite mai eficient decât măsurile contestate și dacă nu vor afecta și alte drepturi sau interese, generând alte consecințe (a se vedea HCC nr. 16 din iunie 2020, §§ 68-69).

Într-un număr de cauze care vizau criticile de neconstituționale referitoare la majorarea vârstei de pensionare și a stagiului complet de cotizare, Curtea a reținut că, deși cerința vârstei standard de pensionare lasă loc de discuții cu privire la cea mai bună soluție, nu ține de competența sa să decidă în această materie (a se vedea DCC nr. 111 din 6 septembrie 2022, § 24, referitoare la vârsta de pensionare, stagiul de cotizare și pensia anticipată pentru carieră lungă; DCC nr. 175 din 23 noiembrie 2021, § 25, referitoare la stagiul de cotizare realizat în condiții deosebite de muncă).

5. Aveți cazuri în care Curtea dumneavoastră a manifestat deferență pentru că exista riscul unei erori judiciare?

Atunci când examinează excepțiile de neconstituționalitate, Curtea Constituțională este deseori chemată să clarifice chestiuni ce țin de interpretarea și aplicarea legii într-un caz concret. În aceste cazuri, Curtea manifestă deferență pentru competența tribunalelor de drept comun care sunt mai bine poziționate să evalueze situațiile concrete (a se vedea DCC nr. 104 din 19 iulie 2022, § 26, care viza interzicerea întrevederilor părintelui cu copilul său).

De exemplu, într-o cauză care viza modificările aduse Legii cu privire la avocatură, Curtea a fost chemată să verifice constituționalitatea excluderii posibilității de a obține licența de avocat pe baza titlului științific de doctor în drept și pe baza vechimii în muncă pentru judecători și procurori pentru că reprezintă o imixtiune în dreptul la viața privată. Analizând jurisprudența relevantă a Curții Europene, Curtea a menționat că stabilirea unei încălcări a dreptului la respectarea vieții private prin excluderea dreptului de a accede în profesia de avocat pe baza titlului științific de doctor în drept și pe baza vechimii în muncă pentru judecători și procurori depinde de o analiză de la caz la caz, analiză care are un caracter concret, nu abstract. Curtea Constituțională nu analizează cazuri concrete. Ea a admis că în unele cazuri ar putea fi incident și încălcat dreptul în discuție; în altele ar putea fi doar incident, însă nu și încălcat dreptul; în altele nu ar fi incident și, prin urmare, nu ar fi încălcat acest drept. Ține de competența instanțelor de drept comun să evalueze dacă într-un caz particular, se poate vorbi despre incidența dreptului la viața privată al unui solicitant de licență pentru exercitarea profesiei de avocat și de o încălcare a acestui drept ca urmare a refuzului de a-l primi în profesie, inclusiv prin aplicarea retroactivă a legii (a se vedea DCC nr. 155 din 22 noiembrie 2022, § 40). Astfel, pentru a evita riscul unei erori judiciare, Curtea a manifestat deferență în favoare unei examinări concrete de către instanțele de drept comun.

6. Există cazuri în care Curtea dumneavoastră a manifestat deferență, invocând legitimitatea instituțională sau democratică a decidentului?

Legitimitatea instituțională sau democratică a decidentului nu constituie un motiv expres de deferență pentru Curtea Constituțională.

7. „Cu cât mai mult vizează legislația o chestiune de politici publice sociale vaste, cu atât mai puțin dispusă va fi curtea să intervină”. Este acesta un standard valid pentru Curtea dumneavoastră? Împărtășește Curtea dumneavoastră concepția potrivit căreia chestiunile de politică publică ar trebui decise prin intermediul proceselor democratice, pentru că tribunalele nu sunt alese și le lipsește mandatul democratic pentru a decide chestiuni de politică publică?

Acest standard este valabil pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova, în măsura în care, legislatorul sau guvernul nu și-a depășit în mod vădit limitele marjei sale discreționare. Acest control al Curții aplică testul măsurilor mai puțin intruzive apte să realizeze scopul la fel de eficient, cu aceleași costuri sau costuri mai mici. Totuși, au existat situații în care Curtea a declarat neconstituțională o politică publică doar pentru că nu urmărește un scop legitim (a se vedea HCC nr. 3 din 24 februarie 2022, referitoare la lipsa vreunui scop legitim al quantumului diferențiat al compensației pentru serviciile de transport acordat persoanelor cu dizabilități accentuate (bazat pe criteriul locului de trai)).

Curtea Constituțională a Republicii Moldova are atât jurisprudență în care a intervenit în chestiuni de politici publice sociale vaste (e.g. prin HCC nr. 5 din 25 februarie 2020, Curtea a declarat neconstituțional condiția criteriului numeric, cerința reprezentativității teritoriale a

partidelor politice în curs de înregistrare ca fiind o măsură excesivă și disproporționată în raport cu scopul legitim urmărit), cât și jurisprudență în care a manifestat deferență pentru opțiunea legislatorului sau guvernului care au acționat în limitele marjei lor discreționare (e.g. DCC nr. 7 din 20 ianuarie 2022, referitoare la prerogativa Guvernului de a reglementa modul de transmitere în proprietate privată a sectoarelor de teren atribuite în limitele legii și ocupate de case, anexe gospodărești și grădini; DCC nr. 87 din 25 iulie 2023, referitoare la opțiunea Parlamentului de a substitui temeiul de ajustare a pensiei în funcție de modificare drepturilor bănești ale celor aflați în exercițiul funcției cu mecanismul indexării pensiilor).

8. Acceptă Curtea dumneavoastră un principiu general al deferenței la judecarea politicilor și filosofiei penale?

Principiu general al deferenței la judecarea politicilor și filosofiei penale este un principiu acceptat de Curtea Constituțională a Republicii Moldova.

În jurisprudența sa, Curtea a subliniat că nu poate efectua un control de constituționalitate în privința unei infracțiuni din perspectiva principiului *ultima ratio*, analizând existența unor măsuri alternative non-penale. Ea nu se află în poziția de a elabora studii empirice în această privință. Pot exista opinii diferite sub aspect criminologic, însă nu ține de rolul Curții să o favorizeze pe una dintre ele în detrimentul celorlalte. Politica penală a statului reprezintă o competență rezervată Parlamentului (articolul 72 alin.(3) lit. n) din Constituție). În acest sens, Parlamentul se bucură de o marjă discreționară la elaborarea politicii penale naționale, în particular atunci când decide dacă o conduită trebuie incriminată sau dacă unele fapte trebuie sancționate penal. Din perspectiva principiului *ultima ratio*, Curtea Constituțională poate interveni doar atunci când efectuează, odată sesizată, testul proporționalității limitelor pedepsei (a se vedea DCC nr. 159 din 24 noiembrie 2022, § 78-79, referitoare la criticile de neconstituționalitate formulate în privința infracțiunii de îmbogățire ilicită; DCC nr. 3 din 19 ianuarie 2023, § 22, referitoare la reglementare răspunderii penale pentru calomnie).

9. Pot exista circumstanțe mai stricte în care guvernul nu-i poate dezvălui informații Curții, în special în contextul cazurilor de securitate națională, care presupun informații cu caracter secret. A manifestat vreodată Curtea dumneavoastră deferență din motive de securitate națională?

Judecătorii Curții Constituționale dețin dreptul de acces la secretul de stat, iar caracterul secret al informațiilor relevante într-o cauză pendinte nu poate constitui un motiv pentru Guvern să nu le prezinte Curții. Nu au existat situații în care Curtea să manifeste deferență din motive de securitate. Dimpotrivă, Curtea a menționat, în jurisprudența sa, că interesele bazate pe securitatea națională nu sunt absolute ca pondere și a declarat neconstituțional prevederea care îi limita competența instanțelor de judecată de a efectua controlul proporționalității actelor administrative individuale și normative referitoare la securitatea națională a Republicii Moldova (a se vedea HCC nr. 27 din 13 noiembrie 2020, referitoare la garanțiile străinului în cazul expulzării). Mai mult, Curtea a declarat neconstituționale prevederile Legii nr. 200 din 16 iulie 2010 privind regimul străinilor, care interzicea comunicarea străinului a motivelor care stau la baza deciziei declarării sale ca persoană indezirabilă. Curtea a notat că necesitatea protecției secretului de stat și a interesului legitim al siguranței naționale nu se opune dreptului persoanei de a cunoaște rezumatul motivelor care au servit drept temei pentru declararea sa ca persoană indezirabilă, în măsura în care acest lucru este compatibil cu păstrarea confidențialității datelor obținute (a se vedea HCC nr. 27 din 13 noiembrie 2020, § 84).

- 10.** Dat fiind rolul tribunalelor constituționale de gardieni ai Constituției, ar trebui să interfereze acestea cu presupusele politici publice neconstituționale atunci când guvernele sunt pasive în materie de implementare a reformelor de conformare cu drepturile fundamentale?

Curtea Constituțională a Republicii Moldova are competența să emită Adrese Parlamentului sau Guvernului prin care să le atragă atenția în privința necesității lichidării unor lacune în legislație ce se datorează nerealizării unor prevederi ale Constituției.

De exemplu, printr-o Adresa anexată la Hotărârea nr. 22 din 1 octombrie 2018, Curtea i-a semnalat Parlamentului că noțiunea de „urmări grave” se regăsește în mai multe articole ale Codului penal și a sugerat modificarea normelor penale în discuție, în conformitate cu principiul legalității incriminării. Fiind sesizată ulterior cu verificare constituționalității aceiași noțiuni, însă în contextul unei ale infracțiuni, Curtea a notat omisiunea Parlamentului de a remedia aceste aspecte care perpetuează o stare de neconstituționalitate, precum și frecvența sesizărilor relative la această problemă. În fine, Curtea a declarat neconstituțională noțiunea de „urmări grave”, care se regăsea în mai multe articole din Codul penal, pe baza rațiunilor din Hotărârea nr. 22 din 1 octombrie 2018 și, printr-o Adresă, i-a atras atenția Parlamentului în privința necesității aducerii normelor penale în corespundere cu raționamentele expuse în hotărârea menționată (a se vedea HCC nr. 24 din 17 octombrie 2019).

II. Decidentul

- 11.** Manifestă Curtea dumneavoastră mai multă deferență față de un act al Parlamentului, decât față de o decizie a executivului? Manifestă Curtea dumneavoastră deferență în funcție de nivelul de răspundere democratică a decidentului originar?

Fie că este vizat un act al Parlamentului sau a executivului, Curtea verifică dacă acestea au acționat în limitele marjei lor discreționare. Totuși, în privința unui act al Guvernului care este adoptat pentru organizarea executării legilor, Curtea trebuie să mai verifice dacă Guvernul a acționat *ultra vires* (a se vedea HCC nr. 6 din 28 februarie 2023, § 58, care viza calcularea pensiei funcționarilor detașați).

Nivelul de răspundere democratică a decidentului originar nu este un criteriu de deferență pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova.

- 12.** Ce pondere oferă Curtea dumneavoastră procesului legislativ? Care este relevanța juridică, dacă este cazul, pe care ar trebui să o aibă analiza de la nivel parlamentar pentru analiza judecătorilor privind compatibilitatea cu drepturile fundamentale?

În Hotărârea nr.14 din 27 aprilie 2021, § 54, Curtea a reținut că competența sa în materia controlului constituționalității procedurii parlamentare este limitată, dat fiind caracterul suveran al Parlamentului în materia legiferării și deferența judiciară care trebuie manifestată de Curte față de rolul Parlamentului de legislator autonom. În această materie, Curtea poate verifica constituționalitatea unei legi sub aspect procedural doar dacă la adoptarea ei Parlamentul a afectat vreun element esențial al procesului de legiferare, care rezultă expres din Constituție sau care poate fi dedus clar dintr-un principiu constituțional.

Analiza de nivel parlamentară are relevanță pentru analiza Curții Constituționale privind compatibilitatea cu drepturile fundamentale a legii contestate, atunci când Curtea analizează scopul legitim al ingerinței. În jurisprudența sa, Curtea a declarat neconstituțională o prevedere care le interzicea organizațiilor necomerciale să funcționeze în calitate de furnizori privați de servicii media audiovizuale, pentru că nu a identificat în nota informativă și în opiniile prezentate de autorități niciun un scop legitim (a se vedea HCC nr. 6 din 10 martie 2022, § 40).

Într-o altă cauză, referitoare la constituționalitatea interzicerii simbolurilor general cunoscute utilizate în contextul unor acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității, Curtea Constituțională a identificat scopul legitim al măsurii în discuție, făcând trimitere la nota informativă a amendamentului prin care fost introdusă. Potrivit acestei note, utilizarea unor asemenea simboluri promovează indirect războiul, conduce la apariția unor tensiuni sociale și a urii interetnice. Astfel, Curtea a admis că scopurile menționate în nota informativă la amendamentul prin care a fost introdusă măsura în discuție pot servi la asigurarea securității naționale și a ordinii publice (a se vedea HCC nr. 9 din 11 aprilie 2023, §§ 75-76).

- 13.** Verifică Curtea dumneavoastră dacă decidentul și-a justificat decizia sau dacă decizia este una la care Curtea ar fi ajuns ea însăși dacă ea era decidentul?

Curtea Constituțională a Republicii Moldova verifică dacă Parlamentul și-a justificat decizia. Această obligație a Parlamentului rezultă din obligația constituțională generală a autorităților de a-și motiva propriile decizii, care poate fi dedusă din articolul 54 din Constituție și din standardele constituționalismului european, dictate de cultura justificării, în care fiecare exercițiu al puterii trebuie justificat (a se vedea HCC nr. 15 din 28 aprilie 2021, § 42, referitoare la controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului privind declararea stării de urgență).

Mai mult, Curtea Constituțională analizează dacă legislatorul și-a motivat în mod obiectiv decizia, dacă există o legătură rațională cu scopurile legitime pe care le urmărește, dacă a respectat condiția ingerinței minime și a asigurat unui echilibru corect între principiile concurente (a se vedea HCC nr. 9 din 11 aprilie 2023, care viza controlul constituționalității interzicerii simbolurilor general cunoscute utilizate în contextul unor acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității).

- 14.** Manifestă Curtea dumneavoastră deferență în funcție de măsura în care decizia sau măsura a fost precedată de o analiză cuprinzătoare privind compatibilitatea cu drepturile fundamentale? Cât de profundă trebuie să fie analiza legislativului, de exemplu, pentru ca Curtea dumneavoastră să-i dea importanță?

Curtea Constituțională manifestă deferență pentru rolul Parlamentului de legislator autonom. Totuși, pe baza articolului 54 din Constituție și din standardele constituționalismului european, dictate de cultura justificării, în care fiecare exercițiu al puterii trebuie justificat, Parlamentul are obligația constituțională de a-și motiva propriile decizii (a se vedea HCC nr. 15 din 28 aprilie 2021, § 42, referitoare la controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului privind declararea stării de urgență).

De exemplu, în jurisprudența sa, Curtea a declarat neconstituțională o Hotărâre a Parlamentului prin care s-a declarat starea de urgență din cauza că lipsei unei motivări obiective privind necesitatea instituirea stării de urgență. La modul concret, Curtea a reținut că „în nota informativă a proiectului de hotărâre, care ocupă o pagină ... nu sunt oferite argumente care să

justifice inclusiv durata stării de urgență”. Totodată, Curtea a reținut că „nota informativă nu conține o motivare care să reflecte standardul proporționalității, de exemplu, în privința interdicției totale a desfășurării adunărilor, a manifestațiilor publice și a altor acțiuni de masă (a se vedea HCC nr. 15 din 28 aprilie 2021, § 44 și § 46). Mai mult, având în vedere că pe rolul Curții la acea dată se afla o sesizare referitoare la constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului, autorii proiectului de Hotărâre trebuiau să argumenteze ponderea mai mare a scopului instituirii stării de urgență pe o perioadă de două luni în comparație cu scopul unei eventuale dizolvări a Parlamentului. Această argumentare trebuia să se refere și la caracterul insuficient al altor măsuri legale, în comparație cu măsurile pe care le presupune starea de urgență, pentru realizarea scopului urmărit (a se vedea HCC nr. 15 din 28 aprilie 2021, § 48).

Într-o altă hotărâre recentă, referitoare la interdicția de a candida la alegeri, aplicată unor persoane asociate partidelor politice declarate neconstituționale – măsură care implica limitări substanțiale ale dreptului constituțional de a candida la alegeri – Curtea a reținut că Parlamentul trebuie să aducă motive convingătoare atunci când stabilește durata unei interdicții, precum și atunci când decide să majoreze durata acesteia. Parlamentul trebuie să justifice în ce măsură durata interdicției stabilite este aptă să urmărească scopurile legitime ale acesteia. Totuși, Curtea a observat că, Parlamentul a majorat, fără vreo motivare, durata de interdicție de la trei la cinci ani. Astfel, Curtea a constatat că legislatorul a majorat durata interdicției contestate în lipsa unei justificări obiective (a se vedea HCC nr. 16 din 3 octombrie 2023, §§ 52- 53).

15. Analizează Curtea dumneavoastră dacă opiniile opuse au fost reprezentate pe deplin în cadrul dezbaterii parlamentare atunci când a fost adoptată o măsură? Este suficient să fi existat o dezbatere extinsă privind fondul general al legislației sau trebuie să fi existat o atenție specială privind implicațiile asupra drepturilor?

În Hotărârea nr. 14 din 27 aprilie 2021, care viza excluderea unor competențe ale Președintelui Republicii referitoare la Serviciul de Informații și Securitate, Curtea Constituțională a reținut că, în cadrul procedurilor de legiferare, Parlamentul trebuie să asigure deputații cu posibilitatea de a examina conținutul proiectului de lege printr-un schimb de opinii. Curtea a notat că această etapă a procesului de legiferare este necesară, deoarece ea le oferă deputaților posibilitatea de a înțelege esența proiectului de lege propus spre examinare și contribuie la edificarea încrederii societății că legea a fost discutată pe larg până la adoptare (§ 57).

În acest context, Curtea Constituțională a declarat neconstituționale un șir de acte adoptate de Parlamentul Republicii Moldova, pentru că au fost votate într-un regim accelerat, fără a-i asigura opoziției parlamentare posibilitatea de a pune întrebări sau de a lua cuvântul asupra subiectului supus examinării. Curtea a reținut că, chiar dacă procedurile parlamentare au fost însoțite de proteste din partea opoziției parlamentare, acest fapt nu poate justifica adoptarea actelor într-o procedură lipsită de dezbateri (a se vedea HCC nr. 14 din 27 aprilie 2021, § 62, care viza excluderea unor competențe ale Președintelui Republicii referitoare la Serviciul de Informații și Securitate; HCC nr. 21 din 27 iulie 2021, § 52, care viza procedura de modificare a componenței numerice și nominale a Biroului permanent al Parlamentului; HCC nr. 22 din 29 iulie 2021, § 49, care viza procedura de adoptare a unei legi pentru abrogarea și modificarea unor acte normative).

În aceste cauze, Curtea Constituțională nu a examinat conținutul dezbaterilor parlamentare, ci posibilitatea ca opoziția parlamentară să formuleze întrebări și luări de cuvânt. Curtea a

consultat stenograma ședinței plenare a Parlamentului și a considerat că într-o perioadă foarte scurtă între cele două lecturi ale proiectelor de legi (*i.e.* de un minut în HCC nr. 14 din 27 aprilie 2021, § 60, și de trei minute în HCC nr. 22 din 29 iulie 2021, § 48) deputații din opoziția parlamentară nu au avut posibilitatea să supună dezbaterii Legea contestată.

- 16.** Faptul că decizia aparține legislativului sau că s-a ajuns la aceasta după consultări publice sau după dezbateri publice reprezintă o probă concludentă pentru legitimitatea democratică a deciziei?

Autoritatea de a legifera, existența consultări publice sau dezbaterilor publice nu reprezintă o probă concludentă pentru legitimitatea democratică a deciziei. Potrivit jurisprudenței Curții Constituționale, Legea fundamentală stabilește cerințele procedurale ale procesului de legiferare aplicabile atât la etapa verificării conținutului proiectelor de legi (*e.g.* existența dezbaterilor parlamentare, dreptul de a depune amendamente, dreptul de a acorda întrebări, dreptul de a lua cuvântul etc.), cât și la etapa verificării îndeplinirii condițiilor procedurale preliminare pentru a putea demara examinarea actelor în discuție. De exemplu, la etapa verificării respectării condițiilor procedurale preliminare pentru a putea demara examinarea proiectelor de legi, Parlamentul trebuie să constate dacă proiectul în discuție a fost trimis de una din autoritățile autorizate de articolul 73 din Constituție să înainteze inițiative legislative și dacă, în cazul Guvernului, hotărârea de aprobare a proiectului de lege a intrat în vigoare, potrivit articolului 102 alin.(4) din Constituție (a se vedea HCC nr. 17 din 10 iunie 2021, §§ 53-54).

În acest sens, Curtea a declarat neconstituțională o Hotărâre a Parlamentului, adoptată la inițiativa legislativă a Guvernului, pentru că, atunci când aceasta a fost votată în prima lectură, nu intrase în vigoare Hotărârea Guvernului prin care proiectul în discuție a fost aprobat. Prin urmare, Curtea a reținut că în cadrul examinării proiectului de lege în prima lectură Parlamentul a votat un act inexistent (a se vedea HCC nr. 17 din 10 iunie 2021, § 57, referitoare la modificarea componenței Consiliului Superior al Magistraturii).

III. Câmpul de aplicare al drepturilor, legalitate și proporționalitate

- 17.** A manifestat vreodată Curtea dumneavoastră deferență la etapa definirii drepturilor, dând pondere definiției guvernului date drepturilor sau aplicării acestora faptelor în discuție?

Ca o regulă, Curtea Constituțională, în calitate de sigurul interpret al constituției, definește câmpul de aplicare a drepturilor constituționale. Pentru că judecata sa este o „judecată a legilor”, la modul abstract, dar nu o „judecată a cazurilor concrete”, Curtea nu poate verifica, potrivit competențelor sale, caracterul proporțional al modului de aplicare a prevederilor contestate, adică proporționalitatea ingerinței la modul concret, în circumstanțele unei cauze particulare (a se vedea HCC nr. 3 din 14 ianuarie 2021, § 65, referitoare la accesul la informațiile cu caracter personal). Din acest motiv, definiția guvernului oferită drepturilor sau aplicarea acestora faptelor în discuție nu este o chestiune relevantă pentru analiza Curții.

Totuși, uneori, Curtea manifestă deferență pentru definiția reglementată de legislator printr-o lege. De exemplu, în Hotărârea sa nr. 29 din 22 noiembrie 2018, Curtea a fost chemată să verifice dacă limitările impuse dreptului la pensia de dizabilitate printr-o lege nu afectează în

mod disproportionat articolul 47 din Constituție, care garantează dreptul la asistență și protecție socială. În acest sens, Curtea a menționat că, la nivel legislativ, dispozițiile constituționale ale articolului 47 sunt dezvoltate prin Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998 privind sistemul public de pensii, care conține dispoziții referitoare la categoriile de pensii și la condițiile de exercițiu al acestora. Curtea a observat că secțiunea a 3-a din această Lege reglementează câmpul de aplicare al dreptului la pensie de dizabilitate (§ 53). Analizând aceste dispoziții, Curtea a acceptat că impunerea *per se* de către legislator a unei vârste de pensionare și a unui stagiou de cotizare nu este neconstituțională (§ 55).

- 18.** Afectează vreunul dintre drepturile aplicabile intensitatea deferenței? Consideră Curtea dumneavoastră că unele drepturi sau aspecte ale drepturilor sunt mai importante și că, așadar, ingerințele în exercițiul acestora merită o analiză mai riguroasă decât altele? Aveți factori care să stabilească natura dreptului fundamental în discuție?

Drepturile aplicabile nu afectează intensitatea deferenței. Curtea Constituțională a Republicii Moldova tratează drepturile de o manieră la fel de importantă și analizează la fel de riguros ingerințele în exercitarea acestora. Nu există o ierarhie a drepturilor în analiza Curții Constituționale. Dacă Curtea constată existența unei ingerințe în dreptul fundamental aplicabil, ea va purcede cu analiza proporționalității acesteia, aplicând etapele testului de proporționalitate.

- 19.** Aveți o scală a clarității atunci când verificați constituționalitatea unei legi? Cum decideți cât de clară este o lege? Când aplicați regula *In claris non fit interpretatio*?

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a stabilit că problema calității unei legi nu reprezintă o problemă de constituționalitate atât timp cât nu este afectat un drept fundamental. Astfel, Curtea Constituțională efectuează testul calității legii doar prin raportare la un drept fundamental (a se vedea DCC nr. 146 din 17 decembrie 2020, § 22, referitoare la momentul desemnării reprezentantului debitorului în procesul de insolvabilitate și competența acestuia de a contesta creanțele și drepturile de preferință din tabelul de creanțe; DCC nr. 38 din 30 martie 2021, § 17, care viza răspunderea subsidiară a membrilor organelor de conducere ale debitorului pentru încălcarea obligației de depunere a cererii de intentare a procesului de insolvabilitate).

Totuși, dacă Curtea constată incidența dreptului, ea își va continua analiza privind calitatea legii, aplicând regulile de interpretare. Dacă textul contestat este redactat cu suficientă precizie, aici trebuie avută în vedere în special regula *In claris non fit interpretatio* (textele clare nu trebuie interpretate) (a se vedea DCC nr. 76 din 2 iulie 2020, § 28). Cu alte cuvinte, caracterul general al formulării unui text legal conduce la caracterul general al aplicării lui, fără să fie necesare distincții pe care textul respectiv nu le conține și nu le urmărește (DCC nr. 60 din 9 iunie 2020, § 31, referitoare la incompatibilitatea judecătorului la judecarea succesivă a aceleiași cauze civile).

În alte cazuri, Curtea analizează dacă semnificația termenului contestat poate fi dedusă din sensul obișnuit al acestuia, adică prin aplicarea simplă a regulilor de interpretare lingvistică, pornind de la sensul uzual al termenilor, având în vedere circumstanțele cauzei concrete (a se vedea DCC nr. 99 din 10 august 2023, § 26, referitoare la privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport).

- 20.** Cât de intens este controlul Curții dumneavoastră la etapa stabilirii scopului legitim?

La această etapă a testului de proporționalitate, Curtea trebuie să verifice dacă scopul urmărit de ingerință poate fi subsumat scopurilor legitime prevăzute de articolul 54 alin. (2) din Constituție. Pentru a identifica scopul pe care îl urmărește ingerința, Curtea poate consulta nota informativă a proiectului de lege contestată (a se vedea HCC nr. 9 din 11 aprilie 2023, § 75, care viza controlul constituționalității interzicerii simbolurilor general cunoscute utilizate în contextul unor acțiuni de agresiune militară, crime de război sau crime împotriva umanității) sau poate deduce acest scop pe baza analizei prevederii contestate (a se vedea HCC nr. 14 din 8 august 2023, §§ 75-77, referitoare la garanțiile refuzului de acordare a dreptului de acces la secretul de stat). Analiza Curții la acesta etapă nu este una foarte riguroasă. De regulă, Curtea „admite” că ingerința urmărește realizarea unui scop special, care poate fi subsumat unul scop legitim general prevăzut de articolul 54 alin.(2) din Constituție (a se vedea HCC nr. 20 din 3 noiembrie 2022, § 50, referitoare la condiția dactilografierii cererii de recurs).

Totuși, dacă Curtea, analizând nota informativă la proiectul de lege și opinii prezentate de autorități, nu poate identifica niciun argument în susținerea caracterului legitim al ingerinței, ea va constata lipsa unui scop legitim și va declara neconstituțională ingerința contestată (a se vedea HCC nr. 6 din 10 martie 2022, §§ 36-41, care viza interdicția aplicată organizațiilor necomerciale să funcționeze în calitate de furnizori privați de servicii media audiovizuale).

21. Ce test de proporționalitate aplică Curtea dumneavoastră? Aplică Curtea dumneavoastră toate etapele testului clasic de proporționalitate (*i.e.* oportunitate, necesitate, și proporționalitate în sens strict)?

Curtea Constituțională aplică testul clasic al proporționalității atunci când examinează caracterul proporțional al ingerinței într-un drept fundamental.

Curtea Constituțională analizează în toate cazurile oportunitatea și proporționalitatea în sens restrâns a ingerinței contestate (a se vedea HCC nr. 22 din 6 august 2020, referitoare la prezentarea informației fiscale către instanțele judecătorești și organele de urmărire penală ca mijloc de probă; HCC nr. 14 din 8 august 2023, referitoare la garanțiile refuzului de acordare a dreptului de acces la secretul de stat). De multe ori, Curtea nu aplică cea de a doua etapă a testului clasic de proporționalitate, *i.e.* necesitatea.

Totuși, au existat cauze în care Curtea a analizat caracterul necesar al mijloacelor utilizate pentru realizarea scopurilor urmărite (a se vedea HCC nr. 26 din 30 octombrie 2018, referitoare la obligativitatea vaccinului pentru ca un copil să poată merge la grădiniță sau la școală, §§ 59-67; HCC nr. 35 din 9 noiembrie 2021, §§ 184-191, în care Curtea a constatat că, deși există mijloace alternative mai puțin intruzive pentru a asigura implementarea programului de activitate a Guvernului și deblocarea activității ministerelor din cadrul Guvernului, acestea nu sunt apte să asigure realizarea scopurilor legitime menționate cu aceeași eficiență ca măsura desființării unor funcții publice și creării altor funcții de demnitate publică și HCC nr. 11 din 20 iulie 2023, în care Curtea a identificat existența unei măsuri mai puțin intruzive pentru angajarea în organizațiile de pază particulară, *i.e.* lipsei antecedentelor penale, în raport cu măsura contestată, *i.e.* lipsa unei condamnări pentru infracțiuni intenționate).

22. Parcurge Curtea dumneavoastră fiecare etapă aplicabilă a testului de proporționalitate?

Curtea Constituțională nu parcurge fiecare etapă aplicabilă a testului de proporționalitate. Dacă ingerința nu trece etapă oportunității (a se vedea HCC nr. 14 din 21 iulie 2022, §53, în care Curtea a considerat că interdicția absolută de recalculare a facturilor locative, comunale și

necomunale nu asigură un echilibru corect între interesele economice ale furnizorului și dreptul de proprietate a consumatorului) sau cea a necesității (a se vedea HCC nr. 5 din 14 februarie 2023, § 83, în care Curtea a constatat că obiectivul legislatorului de a evita situațiile de anulare a deciziilor din cauza încălcării unor reguli de procedură ne semnificative poate fi realizat prin limitarea controlului judiciar la erorile procedurale grave ale Comisiei de evaluare în cadrul procedurii de evaluare, care afectează caracterul echitabil al procedurii de evaluare, fără să limiteze *in toto* competența de a examina chestiunile de procedură), constatarea în această privință va fi suficientă pentru a o declara neconstituțională.

- 23.** Există cazuri în care Curtea dumneavoastră acceptă că măsura contestată satisface una sau mai multe etape ale testului de proporționalitate, chiar dacă nu există, în mod vizibil, probe suficiente care să demonstreze acest fapt?

Există cazuri în care Curtea nu constată în mod expres că măsura contestată satisface una din etapele testului de proporționalitate, ci admite doar această posibilitate pentru a trece la următoarea etapă, consolidându-și astfel analiza. De exemplu, în Hotărârea nr. 6 din 10 aprilie 2018, Curtea nu a putut afirma lipsa oricărei legături raționale cu scopurile legitime pe care le urmărește obligativitatea efectuării testului poligraf pentru ocuparea funcției de președinte al Autorității Naționale de Integritate și a continuat să analizeze necesitatea și proporționalitatea în sens restrâns a ingerinței. Curtea procedează astfel și atunci când constată că măsura constată satisface parțial una din etapele testului de proporționalitate. De exemplu, în Hotărârea nr. 7 din 19 martie 2019, Curtea a reținut că măsura contestată îndeplinește parțial condiția legăturii raționale cu scopurile legitime și a continuat să analizeze proporționalitatea în sens restrâns a ingerinței.

- 24.** A fost apariția controlului proporționalității în jurisprudența Curții dumneavoastră concomitentă cu ascensiunea teoriei deferenței judiciare?

Controlul proporționalității ingerinței într-un drept fundamental este impus de articolul 54 din Constituție. Totuși, domeniile în care autoritățile dispun de o marjă discreționară mai largă sau redusă au fost dezvoltate ulterior în jurisprudența Curții, având în vedere jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

- 25.** A conturat jurisprudența CEDO abordarea Curții dumneavoastră privind deferența? Reprezintă teoria CEDO a marjei de apreciere echivalentul jurisprudențial al marjei discreționare pe care o recunoaște Curtea dumneavoastră? Dacă nu, cât de des se suprapun considerentele CEDO privind marja de apreciere cu considerentele Curții dumneavoastră privind deferența în cazuri similare?

În Hotărârea sa nr. 16 din 4 iunie 2018, făcând referire la cauza *Animal Defenders International v. Regatul Unit*, 22 aprilie 2013 [MC], Curtea Constituțională a conturat conceptul marjei discreționare pe care o recunoaște. Astfel, Curtea a menționat că marja de apreciere include și motivele relevante pentru toate instanțele referitoare la nevoia manifestării deferenței față de puterea legislativă sau față de puterea executivă. Având în vedere această formă de deferență, Curtea Constituțională operează cu conceptul de marjă de discreție, privită ca o constrângere pentru judecătorii constituționali în luarea unei decizii, în favoarea legislativului sau executivului (§ 66).

De exemplu, în Decizia sa nr. 5 din 14 ianuarie 2019, referitoare la votarea în afara țării în baza buletinului de identitate sau a actelor de identitate expirate, Curtea a verificat dacă Parlamentul

nu și-a depășit puterea discreționară acordată de Constituție în materie de limitare a exercițiului dreptului la vot al persoanelor peste hotarele țării, exercitat în baza altor acte decât un pașaport valabil. În acest sens, Curtea a analizat dacă ingerința este prevăzută de lege, dacă urmărește unul sau mai multe scopuri legitime și dacă nu este disproporționată (a se vedea DCC nr. 5 din 14 ianuarie 2019, §§ 20 – 31).

26. A condamnat CEDO statul dumneavoastră din cauza deferenței manifestate de Curtea dumneavoastră într-un caz precis, deferență care a făcut ca remediul ei să fie lipsit de efectivitate?

La 18 noiembrie 2008, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a pronunțat hotărârea în cauza *Tănase v. Moldova*, prin care a constatat încălcarea dreptului reclamantului de a fi ales în Parlamentul Republicii Moldova, prin adoptarea Legii nr. 273 din 7 decembrie 2007. Dispozițiile legii impuneau restricții la ocuparea unor funcții publice pentru persoanele care dețineau și cetățenia unui alt stat decât a Republicii Moldova. Guvernul Republicii Moldova a solicitat reexaminarea cauzei de către Marea Cameră, invocând caracterul legitim și democratic al ingerinței. În timp ce procedurile erau pendinte în fața Marii Camere, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a pronunțat Hotărârea nr. 9 din 26 mai 2009, prin care a declarat constituțională Legea care stabilea ingerința în dreptul reclamantului garantat de articolul 3 Protocolul nr. 1 la Convenție. Curtea Constituțională a considerat că prin adoptarea legii în discuție, legislatorul a acționat în limitele marjei sale de apreciere, iar ingerința în dreptul de a fi ales era proporțională scopului urmărit.

Constatările Curții Constituționale din această hotărâre au fost avute în vedere de către Marea Cameră în analiza sa. Totuși, la 27 aprilie 2010, Marea Cameră a Curții Europene a constatat încălcarea articolului 3 Protocolul nr. 1 la Convenție (a se vedea *Tănase v. Moldova* [MC], 27 aprilie 2010). Ulterior, la 11 decembrie 2014, la demersul unor judecători ai Curții Constituționale, Curtea Constituțională și-a revizuit Hotărârea nr. 9 din 26 mai 2009 și a declarat neconstituționale prevederile Legii nr. 273 din 7 decembrie 2007 (a se vedea HCC nr. 31 din 11 decembrie 2014).

IV. Alte particularități

27. Cât de des apare chestiunea deferenței în cazurile fundamentale judecate de Curtea dumneavoastră?

Condițiile de admisibilitate pentru sesizarea Curții Constituționale pun în discuție destul de des chestiunea deferenței. Atunci când analizează incidența unui drept fundamental sau articol din Constituției, Curtea stabilește, mai întâi, marjă de apreciere a statului în domeniul respectiv. Dacă Curtea observă că statul a acționat în limitele marjei sale de apreciere, atunci nu va constata incidența dreptului fundamental sau a articolului din Constituție invocat de autorul sesizării. De exemplu, în Decizia sa nr. 45 din 27 aprilie 2023, care viza critici de neconstituționalitate bazate pe dreptul de proprietate formulate în privința impozitului pe avere, Curtea a notat că legislatorul deține o marjă largă de apreciere în acest domeniu și a verificat dacă prin reglementarea acestui tip de impozit, legislatorul a acționat în limitele marjei sale de apreciere.

28. A devenit Curtea dumneavoastră mai deferențială de-a lungul timpului?

Există domenii în care Curtea a devenit mai diferențială, cum ar fi cel al protecției sociale (a se vedea DCC nr. 108 din 6 septembrie 2022, referitoare la vârsta de pensionare și vechimea în muncă a judecătorilor care ies la pensie începând cu 1 iulie 2021; DCC nr. 21 din 2 martie 2023, referitoare la recalcularea pensiilor stabilite anterior militarilor și persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne).

În alte domenii, cum ar fi cel al procedurilor parlamentare, Curtea, dimpotrivă, a fost mai activă (a se vedea răspunsurile la întrebările 13-15 de mai sus).

29. Depinde atitudinea deferențială de numărul de cauze de pe rolul Curții?

Agenda supraîncărcată a Curții Constituționale sau numărul mic de sesizări pendinte nu influențează analiza sa în cauze concrete. Curtea examinează cauzele din fața sa cu o atenție egală, fără a le trata *de plano* deferențial pentru a-și reduce volumul de muncă.

30. Își poate baza Curtea dumneavoastră hotărârile pe motive care nu au fost avansate de părți? Poate reîncadra Curtea dumneavoastră motivele avansate sub o prevedere constituțională diferită de cea invocată de reclamant?

Potrivit articolelor 24 alin. (2) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 39 din Codul jurisdicției constituționale, sesizarea depusă în fața Curții Constituționale trebuie să fie motivată. Această condiție nu este îndeplinită prin simpla trimitere o prevedere din Constituție, care nu poate fi considerată o critică de neconstituționalitate. În asemenea situații, Curtea respinge ca inadmisibilă sesizarea formulată, precizând că simpla trimitere la un text din Constituție, fără explicarea pretensei neconformități cu acesta a prevederilor legale contestate, nu echivalează cu un argument. Dacă ar proceda la examinarea fondului sesizării formulate de o asemenea manieră, Curtea Constituțională s-ar substitui autorului în invocarea argumentelor de neconstituționalitate, fapt care ar echivala cu un control din oficiu (a se vedea HCC nr. 20 din 3 noiembrie 2022, § 23, referitoare la condiția dactilografierii cererii de recurs; HCC nr. 12 din 6 aprilie 2021, §§ 31 – 32, referitoare la cuantumul salariului minim).

Totuși, Curtea poate încadra motivele avansate sub o prevedere constituțională diferită de cea invocată de autorul sesizării. În jurisprudența sa, Curtea a reținut că este suverană cu privire la competența sa în materia controlului de constituționalitate. Curtea nu poate fi constrânsă, la examinarea constituționalității unui text de lege, să analizeze dispozițiile criticate doar prin prisma normelor constituționale invocate de către autor, ci este liberă să le analizeze și în raport cu prevederile constituționale relevante pentru soluționarea sesizării, importante fiind argumentele aduse în acest sens (a se vedea HCC nr. 17 din 23 iunie 2020, § 58, în care Curtea a reținut incidența articolului 20 din Constituție (accesul liber la justiției), pentru că analiza sa viza problema contestării măsurilor de urgență dispuse de Executiv; HCC nr. 27 din 13 noiembrie 2020, §§ 18-19, în care Curtea a considerat că argumentele autorului sesizării fac incidente și articolele 19 (Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor) și 26 (Dreptul la apărare) din Constituție; HCC nr. 2 din 12 ianuarie 2021, § 24, în care Curtea a considerat că în această cauză sunt incidente și articolele 28 (viața intimă, familială și privat) și 47 (dreptul la asistență și protecție socială) din Constituție).

De exemplu, în Decizia nr. 190 din 23 decembrie 2022, Curtea a observat că deși autorul excepției de neconstituționalitate a invocat articolele 23 (calitatea legii) și 127 (proprietatea) din Constituție, în realitate, acesta susține că norma contestată îi încalcă dreptul de proprietate. Prin urmare, Curtea a analizat criticile de neconstituționalitate prin raportare la articolele 23,

46 (dreptul la proprietate privată și protecția acesteia) și 127 din Constituție (DCC nr. 190 din 23 decembrie 2022, § 23).

31. Își poate extinde Curtea dumneavoastră controlul de constituționalitate asupra altei legi care nu a fost contestată în fața sa, dar care are legătură cu situația reclamantului?

Potrivit articolului 6 alineatele (2) și (3) din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională este suverană în materia controlului de constituționalitate și își poate extinde obiectul de controlul în privința altor acte normative de a căror constituționalitate depinde în întregime sau parțial constituționalitatea actului contestat. Curtea a procedat astfel într-un șir de hotărâri, și anume: HCC nr. 37 din 7 decembrie 2021, § 23, în care Curtea și-a extins obiectul și în privința articolului 17 alineatele (2)-(4) din Legea privind evaluarea integrității instituționale, pentru că avea, în mare parte, un conținut asemănător cu norma contestată de autorul sesizării, *i.e.* articolul 343⁸ din Codul de procedură civilă; HCC nr. 21 din 4 august 2020; § 35, în care autorul a contestat doar articolul 84 alin.(1) din Legea insolvențității, însă Curtea și-a extins obiectul în privința articolului 84 alin.(2) din Legea insolvențității, care avea un conținut asemănător celui contestat de autorul sesizării și care se referea la o eventuală interdicție a părăsirii localității de reședință fără permisiunea instanței de insolvențitate și în privința articolului 84 alin. (3) din aceeași lege care avea o conexiune logică cu primele două norme supuse controlului de constituționalitate; HCC nr. 6 din 10 martie 2020, § 35, în care Curtea și-a extins controlul în privința prevederilor punctului 8 din Anexa nr. 6 la Hotărârea de Guvern nr.1231 din 12 decembrie 2018, pentru că coincidea după conținut cu prevederile contestate ale articolului 27 alin.(5) din Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar și pentru că au ca scop executarea normei contestate).